

УДК 78.071.1(477.83) ”19”

ВАСИЛЬ БАРВІНСЬКИЙ ТА МИКОЛА КОЛЕССА: ПЕРЕТИН ТВОРЧИХ ОСОБИСТОСТЕЙ

Микола ЛАСТОВЕЦЬКИЙ

*Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,
бул. Івана Франка, 24, 82100 Дрогобич Україна,
тел. (03244) 1 04 74 e-mail: ddpu@drohobych.net*

Стаття присвячена висвітленню декотрих точок мистецького перетину Василя Барвінського та Миколи Колесси, ключових фігур Галицької музичної культури ХХ ст. Це здійснено шляхом застосування дедуктивного методу, спеціальна увага звернена на соціокультурні особливості окресленого періоду.

Ключові слова: композитор, музична громадськість, творча індивідуальність, соціокультурні особливості.

Дослідження взаємовпливу потужних творчих індивідуальностей продовжує викликати поглиблений інтерес у дослідників, особливо коли йдеться про мистців – сучасників. До цієї когорти належать знані галицькі музиканти Василь Барвінський (1888-1963) та Микола Колесса (1903-2006), з іменами яких пов'язане якісне піднесення музичного життя Галичини.

Проблематика, яка опинилась у центрі уваги даної статті, прямо чи опосередковано вже заторкувалась дослідниками. Тут можна виділити наукові студії Йосипа Волинського, Оксани Паламарчук, Стефанії Павлишин, Яреми Якуб'яка, Любові Кияновської та ін. Метою пропонованої розвідки є спроба віднайти нові шляхи творчої взаємодії В. Барвінського та М. Колесси, з опорою на особисті судження останнього.

Творча діяльність В. Барвінського та його молодшого сучасника М. Колесса припала на складний в історичному ракурсі час, соціокультурні особливості якого були позначені міцним ідеологічним пресингом репресивної машини тоталітарного режиму на представників мистецької еліти та інакомислячих загалом. Особливо жорстких утисків з боку тодішньої влади зазнав В. Барвінський, який за інших умов, можливо, теж би досягнув столітнього ювілею, як і його соратники по «музичному перу» М. Колесса і С. Людкевич. При компаративному аналізі мистецьких досягнень цих корифеїв слід обов'язково брати до уваги той факт, що десять років мордовських таборів суттєво позначились на життєвій та артистичній біографії В. Барвінського, вони не лише підірвали його здоров'я, але й на тривалий час “викреслили” його композиторський доробок з репертуарної виконавської “політики”, його було заборонено не лише досліджувати і видавати, але й, навіть, зберігати. І це при тому, що більша частина рукописів композитора була знищена. Навіть після повернення В. Барвінського з таборів його прізвище було вилучене з музичного ужитку, навколо його творчості існував «інформаційний вакуум», який почав зникати лише в 80–90-х рр. ХХ ст., коли відбулись неминучі кардинальні суспільно-політичні зміни.

Картина життєвих та творчих контактів В. Барвінського та М. Колесси доволі розмаїта та багатогранна. Щоб краще їх збагнути, видається доцільним звернутись до спогадів М. Колесси, адже саме за рекомендацією В. Барвінського, – першого серед галичан випускника Празької консерваторії, – М. Колесса теж вирішив там навчатись: “... студії в Празі закінчив Василь Барвінський, якого я просто обожаював і захоплювався його творами, його грою на фортеп’яні” [1, с. 97]. До того ж, у Вищому музичному інституті у В. Барвінського як піаністка навчалась рідна сестра Миколи Колесси – Дарія Колесса-Залеська.

Показово, що в першій біографічній книзі про М. Колессу Й. Волинського, виданій у 1954 р., відсутні будь-які згадки про В. Барвінського, як й інших “заборонених” галицьких мистців. Адже В. Барвінський на той час перебував восьмий рік заслання в мордовських таборах, а М. Колесса провадив активну діяльність на посаді директора Львівської консерваторії ім. М. Лисенка.

В 1989 р., коли вже відчувалось “дихання” майбутньої незалежності, львівська театро- і музикознавець О. Паламарчук у серії “Творчі портрети українських композиторів” випустила монографію “Микола Колесса” [8], в якій проблематика творчої взаємодії В. Барвінського та М. Колесси розглядається вкрай побіжно. Про те, що власне В. Барвінський відкрив М. Колесі “дорогу” в Прагу, як і для багатьох інших галицьких композиторів, в книзі не сказано жодного слова. Парадоксально, що навіть через 26 років після смерті В. Барвінського його прізвище і далі замовчувалося. Більше того, допитливий читач, який уважно прочитає підпис під фотографією на ст. 181, зрозуміє, що учнями Вітезслава Новака, крім М. Колесси, були В. Барвінський та Н. Нижанківський, хоч про них навіть і не згадується. З тексту розвідки, крім вже згаданого підпису під фотографією, прізвище В. Барвінського вилучене навіть там, де це зробити дуже важко. До прикладу, зазначається, що коли М. Колесса повернувся з Праги до Львова, “...хоча батько Миколи Колесси Філарет Колесса був членом правління Музичного товариства ім. М. Лисенка у Львові, яке утримувало, фінансувало і адмініструвало Вищий музичний інститут ім. М. Лисенка, одержати роботу в інституті молодий митець не міг. Немало важили і передові погляди М. Колесси» [8, с. 23]. Звісно, наведені тут факти перекручені, бо стає не зрозуміло, за чією допомогою М. Колесса згодом одержав «постійне місце викладача теоретичних дисциплін та диригування в Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка» [8, с. 25]. З книги це невідомо, хто очолював інститут, коли М. Колесса навчався в ньому ще перед поїздкою для “підвищення кваліфікації” до Праги. Примітно, що попри десятки прізвищ музикантів, ім’я В. Барвінського зустрічається один раз (!) в переліку вагомих мистецьких заходів музичного інституту, а саме: “вечір В. Барвінського” [8, с. 24].

Безумовно, тут слід звернутись до спогадів М. Колесси про С. Людкевича “Я рівнявся на нього” (1980), в яких від “першої особи” наводять правдиві факти. Звідти можна дізнатись, що коли “воєнна завірюха перервала на деякий час ... всяке організоване життя у Львові ... Людкевича мобілізували в австрійську армію”, а директором Музичного інституту “став Василь Барвінський” [6, с. 147]. М. Колесса відверто зізнається, що після повернення з Праги йому було важко отримати роботу за фахом, але “того ж року пощастило влаштуватися викладачем у Музичному інституті ім. М. Лисенка, в чому... значною мірою допомогли директор інституту В. Барвінський і С. Людкевич” [6, с. 148]. В тому ж 1931 р., за участь в прогресивному “Альманасі лівого мистецтва”, правління музичного товариства звільнило М. Колессу і піаністку Галю Левицьку-Крушельницьку з роботи, але, як пише автор спогадів, “...

і тільки завдяки протестам директора інституту В. Барвінського і С. Людкевича нас відновили в правах педагогів, і ми працювали далі” [6, с. 148]. Завдяки їм вдалося не тільки відстояти пріоритет професійності в розвитку музичної освіти в Галичині, але й в організації її структури, що дозволило Інституту та його філіям вийти на передові позиції стосовно західноєвропейських тогочасних освітніх стандартів. Говорячи про музичні симпатії С. Людкевича, М. Колесса зазначає, що С. Людкевич “високо цінував і любив творчість Василя Барвінського і вважав його своїм співником у справі професіоналізації музичного мистецтва на Західній Україні” [6, с. 152].

Ще до появи вищезгаданої праці О. Паламарчук про М. Колессу в тому ж 1989 р. в другому номері журналу “Музика” під рубрикою “Назустріч IX з’їзду композиторів України” було опубліковане інтерв’ю з композитором під назвою “Будьмо громадянами”. Очевидно, тут назва віддзеркалювала нову історичну й соціокультурну ситуацію в Україні. У відповіді про систему почесних звань, яка в багатьох взагалі відсутня, мистець навів для прикладу творчість “галичан” 30–40-х рр.: “До війни в нашому регіоні була сильна група композиторів (С. Людкевич, В. Барвінський, Р. Сімович та ін.). Ніяких титулів вони не мали, але працювали дуже продуктивно, і громадськість їх глибоко шанувала... Про роль митця, його значення найкраще свідчить праця, а не титули” [2, с. 5]. Показово, що постать В. Барвінського постійно згадувалась Я. Якубьяком, який брав інтерв’ю в М. Колесси, заторкувалась його діяльність в різних аспектах: і як активного члена СУПРОМу, після арешту якого в 1948 р. зникли протоколи його засідань, хоч пізніше більша частина їх віднайшлась, мова йшла і про відзначення сторіччя від дня народження В. Барвінського в 1988 р., яке стало початком повернення після 25-літнього мовчання його музики на концертну естраду.

Саме під час святкування сторіччя В. Барвінського М. Колесса дав низку інтерв’ю засобам масової інформації, зокрема, музичній редакції Львівського радіо, виступав на різноманітних урочистих заходах, присвячених цій даті, і чи не вперше музична громадськість дізналася про те, що в житті та творчості М. Колесси, крім С. Людкевича, В. Барвінський відіграв не менш поважну, а з точки зору творчих впливів, і значно важливішу роль. Цікаво, що А. Рудницький в розвідці “Українська музика”, виданій у Мюнхені ще в 1963 р., називає М. Колессу “найвидатнішою індивідуальністю серед колишніх учнів Барвінського й опісля вихованців Праги” [9, с. 70].

В 90-х р. ХХ ст. завдяки зусиллям львівських музикознавців «на історичну поверхню» був піднятий пласт раніше замовчуваних чи “заборонених” композиторів, в т.ч. і постать В. Барвінського. Тоді ж активно задекларували і про вплив В. Барвінського на М. Колессу як на композитора. Якщо Я. Якубьяк на початку статті “М. Колесса як композитор” пише про “творчість двох старших сучасників М. Колесси – С. Людкевича та В. Барвінського – котрі мали великий вплив на зростання молодого музиканта” [10, с. 23], то наприкінці він слушно уточнює власну позицію “на користь” В. Барвінського: “Сам Людкевич, який вважав себе в першу чергу вокальним композитором, уже на початку ХХ століття робить значні кроки в інструментальному жанрі, але особливо важливу роль в цьому відношенні відіграло наступне композиторське покоління, в першу чергу В. Барвінський – безпосередній попередник М. Колесси” [10, с. 27]. С. Павлишин у статті про “празьку школу” прямо цитує М. Колессу: “Микола Колесса, який завжди підкреслює, що на шлях композиції вступив за прикладом Василя Барвінського, зрозуміло, в Празі також навчався у

Вітезслава Новака, а в Університеті, як і на двадцять років раніше Барвінський, слухав лекції Зденека Неєдлого” [7, с. 16].

Аналогічні твердження знаходимо і в інтерв'ю Л. Носаревої з М. Колесою “Найголовніше – не помилитись у виборі долі”, приуроченому до 130-річчя від дня народження Філарета Колесси, поміщеному в третьому номері журналу “Музика” за 2001 р. Тут поміщене одкровенне признання загально визнаного майстра, в якому зосереджена квінтесенція його побажань майбутнім поколінням українських музикантів: “найголовніше – знайти себе в житті, свій шлях. Не треба йти по чужій дорозі, а лише тією, яка визначена тобі долею” [3, с. 19]. Щодо відповіді про наставників власної мистецької долі, метр відповів: “... у Вітезслава Новака, учня знаменитого чеського композитора Дворжака, навчався Барвінський, а я мріяв бути таким, як він” [3, с. 19]. Ім'я В. Барвінського, його потужна творча особистість, тут ще неодноразово згадується у відповіді на запитання про рішення присвятити себе музиці: “... я зрозумів: моє покликання – музика. Взагалі, це було ризиковане рішення, бо на той час ніхто у Східній Галичині не жив, власне, тільки за рахунок музики. Була основна професія і була музика – як захоплення. Лише одна відома мені людина у Львові вважала її своєю професією. Це був композитор, директор Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка Василь Барвінський” [3, с. 19].

Саме В. Барвінський, а ніхто інший, був авторитетом, який “благословив” юного М. Колесу на композиторську творчість. М. Колеса згадував: “... я написав свій перший твір – маленьке тріо для фортепіано, скрипки та віолончелі. Вирішив показати свою роботу Барвінському. Батько мене сварив: «Що ти з такою дрібницею йдеш до великого майстра?» Та я пішов. Барвінський подивився мою роботу і, стверджуюче киваючи головою, підбадьорив” [3, с. 20].

Загалом, варто зауважити, що в науковому доробку М. Колесси, не враховуючи інтерв'ю з ним, відсутні спеціально написані статті про В. Барвінського як про вчителя, як про людину, яка відіграла важливу роль у його мистецькій долі та формуванні творчої індивідуальності. Однак в особистих висловлюваннях М. Колесси відчувається глибока шана до старшого сучасника: “Величезний вплив на мене справив батьків добрий приятель Василь Барвінський – людина, яка жила тільки з музики, і в музиці. Він завжди був для мене живим прикладом, і я з ранніх років мріяв стати таким композитором, як Барвінський” [1, с. 139].

Таким чином, В. Барвінський вплинув не лише на вибір композиторського покликання М. Колесси, але й ширше, на формування його творчої індивідуальності.

1. *Кияновська Л. О.* Син століття Микола Колеса в українській культурі ХХ віку: Сім новел з життя артиста / Любов Олександрівна Кияновська. – Львів, 2003. – 294 с.

2. *Колеса М. Ф.* Будьмо громадянами / Микола Філаретович Колеса // Музика. – 1989. – № 2. – С. 5–6, 15.

3. *Колеса М. Ф.* Найголовніше – не помилитись у виборі долі... / Микола Філаретович Колеса // Музика. – 2001. – № 3. – С. 19–21.

4. *Колеса М. Ф.* Сторінки з історії українсько-чеських музичних зв'язків / Микола Філаретович Колеса // Українське слов'янознавство: Література та культура зарубіжних слов'янських народів: Республіканський міжвідомчий науковий збірник. – Львів: Видавництво Львівського університету, 1971. – Вип. 5. – С. 28–36.

5. Колесса М. Ф. Фанатично закоханий у музику / Микола Філаретович Колесса // Музика. – 1993. – № 3. – С. 20–22.
6. Колесса М. Я рівнявся на нього / Микола Філаретович Колесса // Вітчизна. – 1980. – № 10. – С. 146–154.
7. Павлишин С. С. Львівські музиканти а «празька школа» / Стефанія Стефанівна Павлишин // Союз Українських Професійних Музик у Львові: Матеріали і документи. – Львів : Сполом, 1997. – С. 15–18.
8. Паламарчук О. Микола Колесса / Оксана Паламарчук. – Київ : Муз. Україна, 1989. – 76 с.
9. Рудницький А. Українська музика: Історично-критичний огляд / Антін Рудницький. – Мюнхен : Дніпрова хвиля, 1963. – 406 с.
10. Якуб'як Я. В. Микола Колесса як композитор / Ярема Васильович Якуб'як // Микола Колесса – композитор, диригент, педагог. – Львів, 1997. – С. 21–29.

VASYL' BARVINS'KY AND MYKOLA KOLESSA: INTERSECTION OF ARTISTIC PERSONALITIES

Mykola LASTOVETS'KY

*Ivan Franko State Pedagogical University of Drohobych,
str. Ivan Franko, 24, 82100 Drohobych Ukraine,
Phone: (03244) 1 04 74 e-mail: ddpu@drohobych.net*

The article is devoted to certain points of artistic intersection of Vasyl' Barvins'ky and Mykola Kolessa, key figures of Galician musical culture of XXth century. It is made on deductive method, special attention is paid on social and cultural peculiarities of this period.

Keywords: composer, musical public, artistic individuality, social and cultural peculiarities.

ВАСИЛИЙ БАРВИНСКИЙ И НИКОЛАЙ КОЛЕССА: ПЕРЕСЕЧЕНИЕ ТВОРЧЕСКИХ ЛИЧНОСТЕЙ

Николай ЛАСТОВЕЦКИЙ

*Дрогобычской государственной педагогической университет имени Ивана Франко,
ул. Ивана Франко, 24, 82100 Дрогобыч Украина,
тел. (03244) 1 04 74 e-mail: ddpu@drohobych.net*

Статья посвящена освещению некоторых точек творческого пересечения Василия Барвинского и Николая Колессы, ключевых фигур Галицкой музыкальной культуры XX века. Это достигнуто благодаря использованию дедуктивного метода, специальное внимание обращено на социокультурные особенности данного периода.

Ключевые слова: композитор, музыкальная общественность, творческая индивидуальность, социокультурные особенности.

Стаття надійшла до редколегії 15.09.2012

Прийнята до друку 23.10.2012